

СУБ'ЄКТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті постає питання щодо суб'єктності педагога, котра розглядається як специфічна властивість особистості, що розкривається у сутності самобуття, у діяльнісному, творчому ставленні до світу, себе й до здатності перетворювати світ й себе. На основі сприйняття суб'єктності як інтегральної властивості особистості визначається успішність виконання професійної діяльності й прояв у викладача педагогічних здібностей та взагалі особистісного потенціалу. Для педагога суб'єктність постає як ціннісне ставлення до студента-майбутнього фахівця, а також власної особистості й педагогічної діяльності.

Ключові слова: *професійна культура, студенти-майбутні фахівці, суб'єктність викладача, творчість, творення.*

Постановка проблеми дослідження

Становище сучасної вищої освіти значною мірою обумовлене її перебуванням на перетині різних епох, світоглядів, цивілізацій. Об'єктивний зміст вищої освіти демонструє подальшу спрямованість на середнього студента, спеціаліста. Й, водночас, потреби суспільства, втілюючого новітні технології, опосередковані реалізацією власне дивергентного мислення, прогнозування, продуктивності, дослідницької активності обдарованих, талановитих особистостей, що мають високий творчий потенціал. Й, насамперед, уважний, нестандартний підхід викладача уможливорює розгортання талантів обдарованих студентів. Отже, викладач відкриває світ майбутнього спеціаліста, приховані таланти, опановуючи такий спосіб взаємин, що передбачає спрямування обох сторін, зумовлене взаєморозумінням, готовністю до змінювання упродовж сумісної діяльності. Саме уявлення, що сучасна освіта може стати ефективною, відбувається через вираження тієї думки, що взаємини педагога й студентів аналогічні мистецькому творенню, бо створюється нова людина, особливо, коли мова йдеться про виховання фахівця. Це відразу наводить на думку про вимоги щодо особистості викладача. Педагогічне творення стає парадигмальним шляхом, яким освіта може прийти до успішного реалізування студентів як в умовах академічного навчання, так і соціумі взагалі.

Сутність зазначеної парадигми у тому, що викладач, як митець, відкриває себе через власну працю й через те, кого створює. Самовідкриття педагога відбувається через творення, створення

самобутнього. Й, водночас, студент, майбутній спеціаліст, створюючи себе, відкриваючи себе, творить викладача.

Втім, мова йде саме про суб'єктність викладача, що зумовлюється активністю, професійною свідомістю, пов'язану із здатністю до цілепокладання й рефлексії. Суб'єктність викладача передбачає вільність вибору та відповідальність за свій вибір й, насамкінець, прийняття власної унікальності (М. Каган, В. Лекторський). Тобто, автентичність викладача виявляється у суб'єктності, коли індивід визнає себе автором власної судьби, дій, діяльності, відповідальним за результати й наслідки цієї діяльності. Звісно, особистісна свобода є важливою рисою суб'єктності, але у вимірі етико-моральному (Г. Балл, Е. Фромм). Дійсно, свобода вибору вимагає й ціннісного ставлення щодо соціальної реальності.

Таким чином, метою нашої статті є визначення суб'єктності викладача вищої школи як суттєвої передумови становлення суб'єктності майбутніх фахівців педагогічного профілю.

Результати теоретичного аналізу проблеми дослідження

Проблематика суб'єктності розкривається за В. Петровським у наступних сферах діяльності індивіда: вітальна сфера, предметна діяльність, діяльність спілкування, й, наостанок, діяльність самосвідомості, яка, водночас, є внутрішньою передумовою існування попередніх.

У цьому сенсі суб'єктність можна розглядати у межах самопізнання індивідом власної природи, тобто, в процесі формування Я-концепції особистості (В. Столін). Але складність виміру Я-концепції порівнюється з багатогранністю внутрішнього світу людини взагалі й, насамперед, усвідомлення цієї складності. Отже, усвідомлення розмаїтості власного "Я" та його цілісності складають основу узгодженості когнітивного, афективного й поведінкового компонентів самосвідомості, а адекватність самооцінок індивіда та оцінок цієї особи іншими впливають на гармонійність розвитку "Я-концепції" особистості (Д. Майерс, О. Соколова, Е. Еріксон).

Окрім цього, чутливість до нового досвіду, гнучкість мислення також зумовлюють відчуття власної суб'єктності і є, власне, її передумовою (К. Роджерс). Сенситивність до нового досвіду передбачає можливість змінювання когнітивних конструктів, що є своєрідними фільтрами сприймання, розуміння та інтерпретування інформації, а також побудування схем поведінки особистості її норм та цінностей (Г. Ковальов, А. Хараш).

Водночас суб'єктність уможливується завдяки діалогічності, взаємодії з іншими. Саме інший суб'єкт віддзеркалює ті зміни, що відбуваються у самості індивіда. Дзеркальність дозволяє реагувати на власні зміни, відчувати їхню якість й бажаність. Більше того, саме іншість дозволяє відчувати власну самість, а функція іншого підтверджує реальність власного існування (К. Абульханова-Славська).

Висхідним положенням суб'єктності є саморозвиток особистості. Тобто, усвідомлення власної автентичності засновується на розумінні суб'єктності іншого (інтеріоризація зовнішнього досвіду суб'єктності), а його подальша екстеріоризація пов'язується з осяжністю "Я" й створенням внутрішніх умов задля засвоєння нового досвіду. Цікаво, що зациклованість на етапі – "Інший" означає втрату себе або власної суб'єктності. Й, навпаки, фіксованість на власному "Я" призводить до втрати суб'єктності іншого, а втім й власної.

Тому найважливішим у розвитку особистості є ставлення однієї людини до іншої (Б. Братусь, В. Мясіщев). Порушення цих відношень призводить до деструктивності особистості. За думкою С. Братуся, внутрішній план індивіда забезпечує здатність людини до саморозкриття, віднайдення як власної суб'єктності так й в іншій людини; ставлення до іншого як самоцінність виступає суттєвим аспектом суб'єктності; здатність до децентрації, самопожертвуванню й любові як засіб реалізації цього ставлення; творчий характер життєдіяльності; потреба у позитивній свободі; здатність до власного волевиявлення; можливість самопроєктування майбутнього, вірування у здійсненність запланованого; внутрішня відповідальність; спрямованість до смислоутворення власного життя – все це є передумовами й сутністю суб'єктності індивіда.

Безперечно, суб'єктність виявляється й у професійній діяльності особистості. За зауваженням Л. Мітіної, професійна самосвідомість учителя, як чинник суб'єктності розкривається у трьох змістових: професійній діяльності, педагогічному спілкуванні й особистості вчителя. Виходячи з цього, пропонується структура професійної самосвідомості. В межах когнітивного компонента слід розглядати процес самопізнання та його результат – систему знань про себе, яка індукується у образ Я, як професіонала-педагога. "Образ Я" виступає узагальненою системою уявлень про власну особистість, що створюється в процесі усвідомлення себе у педагогічній діяльності, педагогічному спілкуванні й особистісному розвитку.

Афективний компонент професійної самосвідомості характеризується сукупністю трьох видів ставлення педагога – до системи власних педагогічних дій, системи взаємовідношень з студентами, до власних професійно важливих якостей й до себе як до професіонала.

Й далі, психологічним механізмом компонента поведінки є задоволеність власною професійною діяльністю та собою. Так, саморегуляція виступає важливим компонентом професійної самосвідомості вчителя.

Повертаючись до наголошеної проблеми професійної компетентності педагога у роботі зі студентами слід підкреслити необхідність розробки й упровадження цілеспрямованої програми підготовки майбутніх спеціалістів, що враховує спеціальні засоби

підвищення самосвідомості студентів як майбутніх професіоналів, формування “образу Я” педагога-професіонала.

Водночас, дослідження самосвідомості викладачів (О. Волкова), дозволило виокремити певні типи професійної самосвідомості педагогів за допомогою факторного аналізу: 1) перший фактор (22%) характеризує викладача, котрий визнає складність, багатоплановість й унікальність власної природи, відповідальність за свою судьбу, інтерес до внутрішнього світу. Окрім цього, розмаїття соціальних ролей поєднується із самоприйняттям. Другий фактор (13%) подає педагога, для якого суттєвим є поєднання визнання власної несхожості з іншими з неприйняттям себе, відсутністю самоінтересу, з очікуванням негативного ставлення до себе з боку інших людей. Третій фактор (10%) надає уявлення щодо педагогів, внутрішній світ яких не відрізняється багатством кольорів й відтінків. У них наявна відсутність інтересу до себе й до інших людей, недиференційоване уявлення себе та інших людей. Учитель затрудняється оцінити сильні й слабкі сторони свого “Я”, йому відповідає рольова невизначеність [2].

Характеристики складності та унікальності самосприйняття й самоствавлення виявляються поєднаними саме так: складність власного “Я” пов’язується як із прийняттям себе у цілому, так із незадоволеністю собою. Важливо зауважити, що почуття “проти себе” пов’язане з одномірністю у самосприйнятті. Тому у викладача відбувається дисонанс когнітивної, поведінкової змістових самосвідомості.

Позаяк, суб’єктність педагога створюється в умовах взаємодії з безпосередніми суб’єктами педагогічної діяльності – студентами, слід наголосити саме на розвиваючій функції педагога. Якщо викладач постає своєрідним взірцем культури для студентів, тому що організовує розвиваюче середовище для вихованців (Б. Ельконін) і виступає специфічним посередником між світом професії й світом становлення спеціаліста, то можна говорити, що суб’єктність імплікується й визначається медіаторськими можливостями викладача, тобто, здатністю бути посередником й інтерпретатором таких близьких й водночас дистанційованих полюсів.

Й далі, суб’єктність педагога розкривається у реалізації педагогічної парадигми, за сутністю якої студент є об’єктом або суб’єктом педагогічного впливу чи діяльності викладача. Тобто, якщо студент розглядається як об’єкт й продукт педагогічної діяльності, то важко говорити про суб’єктність взагалі, мова йде саме про маніпулятивний вплив. За умовами суб’єктності або суб’єктної парадигми освіта й педагогічна діяльність являють освітній процес, що постійно розвивається, але головний акцент робиться на поширенні можливостей вибору власного життєвого шляху кожним учасником освітнього процесу (О. Асмолов). Тобто,

постає питання щодо можливостей побудування картини світу студентами у спільній діяльності з педагогами. Отже мова йде не про вплив, а про взаємодію як взаєморозкриття й розвиток обох суб'єктів педагогічної діяльності. Основними педагогічними цілями висувуються збереження здоров'я студентів, розвиток пізнавальної мотивації, вирішення життєдіяльнісних задач як викладача, так і студентів. Особливої цінності у межах зазначеної парадигми набуває чуттєво-життєвий досвід майбутніх фахівців.

Насамперед проблема розвитку особистості й індивідуальності має найважливіше значення за сутністю цієї парадигми. Власне визнання унікальності психічної організації кожного індивіда, творчих можливостей людини, а також безмежність творчого потенціалу особистості до саморозвитку (В. Моляко) й є центральними положеннями зазначеної парадигми й умовами суб'єктності викладача [7]. А взаємна зумовленість діяльності педагога й студентів уможлиблюють реалізацію цього парадигмального підходу.

Звісно, що ефективність педагогічної діяльності визначається продуктивністю учіння й навчання, тому викладач й студенти як суб'єкти педагогічної діяльності й навчальної діяльності пов'язані єдиністю. Тому суб'єктність педагога визначає ставлення до студентів як до самоцінності й як до суб'єкта його власної навчальної діяльності, а також ставлення вчителя до себе як до суб'єкта власної педагогічної діяльності. Порухення змісту цієї парадигми призводить до унеможливлення формування суб'єктності викладача.

Окрім цього слід зазначити, що суб'єктність педагога впливає на розвиток особистості майбутнього фахівця. За результатами досліджень О. Волкової випливає, що усвідомлюють власну місію як посередницьку лише 37% від загальної вибірки педагогів, а 63%, вважають, що їхнє призначення – передача інформації, формування певних умінь та навичок. Активність професійної свідомості педагога перебуває переважно у конструкті власної персони, а не студентів. Тобто, відбувається певна втрата взаємозв'язку й взаємозмінювань педагога й студентів, що негативно впливає як на розвиток свідомості педагога, так і свідомості студента [2].

Далі, порівняльний аналіз термінальних та інструментальних цінностей дозволив виявити наступні важливі тенденції: викладачі з виконавським орієнтуванням, провідними цінностями визнають акуратність, вихованість, ретельність; інший тип педагогів - для них цінними є чутливість, терплячість, щирість; третій тип – педагог-борець, який нетерплячий до власних недоліків та інших людей, відповідальний й з високим самоконтролем. Цікавим є той факт, що серед емоційних преференцій домінують егоїстична та предметна центрації, або найбільші перевагу викладач надає самому собі та предмету, який викладає [5].

За результатами дослідження творчого мислення викладачів вищих навчальних закладів І. Булах відмічає, що показовою є спрямованість на реконструкцію стилів власної творчої активності. Також встановлено, що специфічною особливістю творчого мислення викладача є творча рефлексія [1].

Однак, досліджуючи ціннісні орієнтування сучасної молоді, Г.Дубчак зауважує на тому, що найменше значення для студентів мають можливості творчої діяльності, активного діяльного життя й цікавої роботи. Водночас, підкреслюється негативна тенденція щодо падіння цінності освіти взагалі, що Г. Дубчак пов'язує саме із обмеженням використання творчого потенціалу спеціаліста у будь - якій сфері. Тобто, знецінення особистості викладача у суспільстві, пасивність життєвої позиції й стереотипність мислення, традиційність у підходах стають, на жаль, характерними для викладачів вищої й загальної школи, а тому такі тривожні тенденції й результати, що висвітлюють та отримують сучасні дослідники.

Саме тому Н. Пов'якель, досліджуючи сутність професійного мислення, констатувала, що для набуття професіоналізму та професійної компетентності мислення необхідний комплекс психологічних умов та чинників, серед яких творчі складові (творча зацікавленість у результатах діяльності), а також гнучкість та швидкість мислення, пошук нових засобів та технологій мислення та інші мають вагоме значення [9].

Отже, підводячи підсумок до висловленого вище, слід сказати, що досить часто викладачі вважають, що основним смислом педагогічної діяльності є передача знань, а себе сприймають як лише специфічних ретрансляторів певної інформації. Не заперечуючи важливості методичної компетентності й ерудованості педагога, слід зауважити, що лише готовність вчителя до саморозвитку, творчості, ставлення до себе як до діяча, який усвідомлює власну відповідальність за місію, що виконує перед студентами, собою, суспільством, створює основу для ефективної педагогічної діяльності. Отже, за виміром суб'єктності, професійність викладача складається із сенсожиттєвого усвідомлення, гуманістично спрямованої мотивації до саморозвитку й розвитку студентів, потреба у творчості, схильність до сумісного з ними творення, внутрішнім локусом контролю, позитивна, щира, відкрита до нового досвіду "Я-концепція".

Прикметно, що Л. Виготський, розмірковуючи над школою майбутнього, розкриває її як школу - "життя як творчості". Місію виховання Л. Виготський розкривав у наступному вислові: "музика виховання виникає з дисонансу, який вона намагається вирішити" й тут же "чим ми стаємо доросліші, чим більш пристосованіше й зручніше починаємо себе почувати у житті, тим менше залишається у нас творчого духу й тим важче піддаємося ми вихованню" [3, с. 316). Про творчість та активність викладача вчений писав, що "...

на долю вчителя в процесі виховання випадає також активна роль – ліпити, кроїти, батувати й різати елементи середовища, сполучати їх різним чином так, щоб вони виконували те завдання, яке потребує вчитель” (тут же). Отже, виховний процес видається трьохсторонньо активним: активний студент, активний викладач, активне середовище.

Сучасний дослідник педагогічної творчості В. Андреев визначає низку ознак цього процесу. Серед яких: 1) наявність протиріччя педагогічної проблемної ситуації або творчого завдання; 2) соціальна й особистісна значущість й прогресивність педагогічної діяльності; 3) наявність передумов (соціальних й матеріальних) для творчості; 4) наявність суб'єктивних (особистісних якостей – знань, умінь, позитивної мотивації, творчих здібностей особистості) передумов задля творчості; новітність й оригінальність процесу та результату.

Звісно, педагогічна діяльність – процес постійної творчості й більшість педагогічних наукових досліджень й публіцистичних статей наполягають саме на неможливості нетворчого педагогічного процесу й нетворчого педагога (С. Єлканов, Ю. Кулюткіна, Г. Сухобська та ін.). Саме творчість педагогічної діяльності і є найважливішою умовою й сутністю педагогічної праці. Водночас В. Казанська, посиляючись на дослідження Л. Колпакової, визначає досить негативні явища (психічні травми, байдужість до власних досягнень, пасивність, негативне ставлення учнів до навчання та інші) внаслідок невміння спілкуватись вчителя з учнями, деформації особистості педагога, відсутності творчості на уроках, стереотипності й нецікавості особистості викладача для студентів [5].

Педагогічна творчість зумовлюється, головним чином, творчим потенціалом особистості. Творчий потенціал викладача формується на підґрунті його соціального досвіду, психолого-педагогічних й спеціальних предметних знань, ідей, умінь та навичок, що дозволяють знаходити та застосовувати оригінальні рішення, інновації й таким чином постійно розвиватися й удосконалювати власні професійні уміння. Окрім цього, педагогічна творчість пов'язана з ціннісним ставленням педагога до професії, студентів, педагогічного процесу, підвищення професійної кваліфікації.

Творчий потенціал педагога характеризується певними особливостями. Виходячи з цього, можна виокремити декілька підходів щодо суттєвих ознак, що характеризують творчу особистість, у тому числі й педагога.

Так в межах першого підходу найважливішим вважається схильність особистості помічати й формулювати альтернативи, сумніватися у очевидному з першого погляду, уникати поверхових формулювань, уміння водночас й осягати проблему й бачити перспективу її вирішення, здатність відокремлюватись від авторитетних думок, якщо вони заперечують реальній практиці,

уміння бачити знайомий предмет з іншого боку, готовність до зміни теоретичного судження, якщо воно не стикається з реальністю, толерантність до невизначеності (В. Давидов, О. Матюшкін, О. Шейбланова та ін.).

За положеннями другого підходу до ознак творчої особистості можна віднести: легкість асоціювання або здатність до швидкої й вільної зміни думки, створення нових комбінацій образів на базі існуючих, критичність мислення, здатність до узагальнення, відокремлення несуттєвого (І. Булах, Н. Єфімова, Л. Мітіна, Н. Пов'якель та ін.). Зауваження авторів третього підходу стосуються саме креативності як здібності особистості уводити діяльність у творчий процес (Є. Громов, В. Моляко).

Також, за відношенням до творчості й наявності творчого потенціалу, виокремлюються типи педагогів (В. Андреев):

1. Теоретик-логік – тип творчої особистості, для якої характерною є здатність до широких узагальнень, класифікування, систематизування інформації. Вони чітко планують творчу діяльність, використовуючи прийняті методи наукових досліджень. Поінформованість та ерудованість є сильними рисами учителів цього типу. Базуючись на прийнятій теоретичній концепції, вони сприяють їх подальшому розвитку. Усі власні діяння доводять до кінцевого результату, підкріплюючи їх численними посиланнями на першоджерела.

2. Теоретик-інтуїтивіст характеризується розвинутими здібностями до генерування нових, оригінальних ідей (часто створює нові наукові концепції, нові школи й спрямування). Він може протиставляти власні ідеї загальноприйнятим, проявляє високий рівень розвитку уяви й фантазії. Практик (експериментатор) завжди намагається власні оригінальні припущення перевірити емпіричним шляхом. Люди цього типу вміють та люблять працювати з технікою, приладами, виявляють зацікавленість й здібності до практичної діяльності.

3. Організатор – виявляє високий рівень розвитку здібності до організації студентів, педагогічного колективу задля виконання нових ідей. Він також може організовувати нові наукові школи й творчі колективи. У педагогічній діяльності проявляє енергійність, комунікабельність, здатність домінувати у діяльності з іншими й підкоряти їх власній волі, спрямовуючи підлеглих на вирішення великих творчих завдань.

4. Ініціатор – характеризується ініціативністю, енергійністю, переважно на первинних етапах діяльності й вирішення творчих завдань, але досить швидко втрачає зацікавленість й переключається на вирішення інших завдань.

Таким чином, вищезазначені типи викладачів класифіковані за принципом – творча особистість. Однак представлена класифікація

не відображає усього розмаїття педагогічної практики, загалом типологія носить позитивний характер, хоча в реальності, на жаль, є педагогічні працівники, що вважають педагогічну працю лише відпрацюванням годин й отриманням грошей (В. Юркевич).

Взагалі, творча діяльність викладача, на думку В. Краєвського, здійснюється переважно у двох формах: застосування відомих засобів у нових поєднаннях, сполученнях до педагогічних ситуацій, що виникають у межах педагогічного процесу, а також створення нових засобів щодо ситуацій, які виникають, аналогічних із тими, що зустрічалися у педагогічній діяльності викладача раніше.

Отже, педагогічнатворчість зумовлюється структурою педагогічної діяльності й охоплює її розмаїття – конструктивну, організаторську, комунікативну, гностичну сторони. Звісно, що задля реалізації творчої педагогічної діяльності необхідні певні умови (В. Кан-Калік, Н. Кузьміна), серед яких найважливіми можна назвати наступні: часова обмеженість творчості (між завданням й засобами його вирішення немає великих проміжків часу); поєднання творчості педагога із творчістю студентів та колег; віддаленість результату й необхідність його прогнозування; атмосфера публічного виступу; необхідність постійного співвіднесення стандартних педагогічних прийомів із нетиповими ситуаціями.

Окрім цього, важливим екзистенційним смислом парадигми суб'єктності стає вираження тієї думки, що кожний із суб'єктів педагогічного процесу має свій самобутній спосіб бути людиною, а також відкрити для себе, що означає бути собою. “Ми відкриваємо в собі те, що повинно здійснитися, опановуючи такий спосіб життя, надаючи вираженості у нашому мовленні й дії тому, що є нашою самобутністю” [10, с. 52].

Певною мірою самовідкриття здійснюється через самореалізованість у творчості: “самовідкриття потребує *poièsis* (творчої дії), створення” [10, с.53]. Власне творчість і виявляється у самобутності людини. Водночас із цим стає можливим наполягання на чесності, тобто чесність перед собою є запорукою контакту із самістю, а отже й душевної гармонії. Чесність споріднюється з ідеєю особистісної свободи.

За поглядами Я. Пономарьова, Л. Сохань, Н. Амяги, О. Зінченко, установка щодо довіри до себе, саморозкриття (що також уможливується завдяки автентичності) сприяє формуванню творчої особистості. А на думку А. Маслоу, самосприйняття трансформує особистісну енергію у спонтанне творче самовираження, внаслідок чого зростає креативність та самоприйняття особистості.

Про дійсність творчої установки як такої, що закріплюється у особистості як глибинний самоздійснюючийся процес, завдяки якому індивід може розкрити себе й утвердитись саме “сильним суб'єктом” культури, зауважує О. Старовойтенко. Ґрунтуючись на

дослідженнях Г. Батіщева, М. Вертгеймера, С. Рубінштейна, автор доходить до наступних висновків.

Щонайперше, креативна установка як спрямованість на самостійне генерування нового є власне творчою. Далі, творча установка у внутрішній продуктивності сприяє створенню самого мислителя, розвиває його обдарованість та особистісні риси, підтримує становлення творчого таланту. Втім, реалізація креативної установки відтворює неповторні душевні стани під'єму, задоволеності собою, відчуття причетності до великих феноменів життя [11, с. 429].

Таким чином, суб'єктність педагога постає як специфічна властивість особистості, що розкривається у сутності самобуття, у діяльнiсному, творчому ставленні до світу, себе й до здатності перетворювати світ й себе. Саме на основі сприйняття суб'єктності як інтегральної властивості особистості визначається успішність виконання професійної діяльності й прояв у викладача педагогічних здібностей та взагалі особистісного потенціалу. Для педагога суб'єктність постає як ціннісне ставлення до студента, власної особистості й педагогічної діяльності.

Активність, суб'єктність ґрунтується на самоприйнятті, віднайдення власної самості й прийнятті учня у ролі рівноправного суб'єкта взаємної творчої діяльності, усвідомленні свободи власного вибору й тієї відповідальності, що ця свобода вимагає, а також унікальності, схильності й потреби у саморозвитку.

Більше того, суб'єктність студента постає умовою суб'єктності викладача. Саме тому реалізованість особистісних потенціалів викладача визначає можливість розвитку суб'єктності студента. Діалогічність також має бути визначальною передумовою й сутністю суб'єктності педагога й студентів.

Мотивуючим фактором суб'єктності є гуманістична спрямованість, що виявляється як у ціннісному ставленні до студентів, колег, так і до себе. Отже, смыслом життєдіяльності стверджується професійна діяльність, яка також ціннісно виразнюється.

Позаяк позитивна “Я-концепція” розкривається у прийманні себе, позитивному самоставленні, гнучкості, то вона також стає чинником розвитку суб'єктності педагога.

Тому наявність та подальший розвиток об'єктивного уявлення щодо себе у вчителя, осмисленість буття й досвіду людських стосунків на рівні цінності, зацікавленість своїм “Я”, усвідомлення сутності розвитку власної автентичності та суб'єктності й віднайдення засобів реалізування зазначених якостей, наявність вольового потенціалу, емпатія й конструктивність в цілому створюють основу задля формування суб'єктності педагога зокрема, й суб'єктності як парадігмальному підходу, що уможливило ефективність педагогічного процесу, надає смисл й задоволеність педагогічною

й навчальною діяльністю суб'єктів цього процесу – викладачів й студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І.С. Специфіка творчого мислення особистості викладача педагогічного вузу / Тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків». – Київ-Житомир: Державний фонд фундаментальних досліджень МОН України, 2005. – С. 127-128.
2. Волкова Е.Н. Субъектность педагога: теория и практика. Автореф дис...докт. психол.н. 19.00.07. – М., 1998. – 26 с.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под редю В.В.Давыдова. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
4. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя: Учеб.пособие для студентов пед ин-тов. – М.: Просвещение, 1989. –189с.
5. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / За ред. Л.В.Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.Н. Несен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
6. Митина Л.М. Интеллектуальная гибкость учителя: Психологическое содержание, диагностика, коррекция: Учеб.пособие / Л.М.Митина, Н.С.Ефимова. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2003. – 144 с.
7. Моляко В.О. Творчий потенціал як психологічна проблема / Тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків». – Київ-Житомир: Державний фонд фундаментальних досліджень МОН України, 2005. – С. 1-2.
8. Мышление учителя: Личностные механизмы и понятийный аппарат / Под ред. Ю.Н.Кулюткина, Г.С.Сухобской. – М.: Педагогика, 1990. – 104 с.
9. Пов'якель Н.І. Творчість як засіб становлення професіоналізму мислення майбутнього психолога-практика / Тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків». – Київ-Житомир: Державний фонд фундаментальних досліджень МОН України, 2005. – С. 3-4.
10. Тейлор Ч. Етика автентичності. – К.: Дух і літера, 2002. – 127 с.
11. Старовойтенко Е.Б. Современная психология: формы интеллектуальной жизни. – М.: Академический Проект, 2001. – 544 с.

REFERENCES

1. Bulah I.S. Specifica tvorchogo mislennja osobistosti vkladacha pedagogichnogo vuzu / Tezi dopovidej uchasnikiv Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii «Tvorchist' jak zasib osobistisnogo

- rostu ta harmonizacii ljuds'kih stosunkiv». – Kiiv-Zhitomir: Derzhavnij fond fundamental'nih doslidzhen' MON Ukraïni, 2005. – S. 127-128.
2. Volkova E.N. Sub#ektnost' pedagoga: teorija i praktika. Avtoref dis... dokt. psihol.n. 19.00.07. – M., 1998. – 26 s.
 3. Vygotskij L.S. Pedagogicheskaja psihologija / Pod redju V.V.Davydova. – M.: Pedagogika-Press, 1996. – 536 s.
 4. Elkanov S.B. Osnovy professional'nogo samovospitanija budushhego uchitelja: Ucheb.posobie dlja studentov ped in-tov. – M.: Prosveshhenie, 1989. –189s.
 5. Zhitteva kompetentnist' osobistosti: naukovо-metodichnij posibnik / Za red. L.V.Sohan', I.G. Ermakova, G.N. Nesen. – K.: Bogdana, 2003. – 520 s.
 6. Mitina L.M. Intellectual'naja gibkost' uchitelja: Psihologicheskoe sodержanie, diagnostika, korrєkcija: Ucheb.posobie / L.M.Mitina, N.S.Efimova. – M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut: Flinta, 2003. – 144 s.
 7. Moljako V.O. Tvorchij potencial jak psihologichna problema / Tezi dopovidej uchasnikiv Mizhnarodnoï naukovо-praktichnoï konferencii «Tvorchist' jak zasib osobistisnogo rostu ta harmonizacii ljuds'kih stosunkiv». – Kiiv-Zhitomir: Derzhavnij fond fundamental'nih doslidzhen' MON Ukraïni, 2005. – S. 1-2.
 8. Myshlenie uchitelja: Lichnostnye mehanizmy i ponjatijnyj apparat / Pod red. Ju.N.Kuljutkina, G.S.Suhobskoj. – M.: Pedagogika, 1990. – 104 s.
 9. Pov'jaket' N.I. Tvorchist' jak zasib stanovlennja profesionalizmu mislennja majbutn'ogo psihologa-praktika / Tezi dopovidej uchasnikiv Mizhnarodnoï naukovо-praktichnoï konferencii «Tvorchist' jak zasib osobistisnogo rostu ta harmonizacii ljuds'kih stosunkiv». – Kiiv-Zhitomir: Derzhavnij fond fundamental'nih doslidzhen' MON Ukraïni, 2005. – S. 3-4.
 10. Tejlor Ch. Etika avtentichnosti. – K.: Duh i litera, 2002. – 127 s.
 11. Starovojtenko E.B. Sovremennaja psihologija: formy intellektual'noj zhizni. – M.: Akademicheskij Proekt, 2001. – 544 s.

УДК 159.922

ТУРБАН В. В.

Институт психологии имени Г.С. Костюка НАПН Украины, г. Киев

СУБЪЕКТНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ СПЕЦИАЛИСТА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

В статье ставится вопрос субъектности преподавателя, специфической особенности личности, раскрывающейся в сущности самобытия, в деятельностном, творческом отношении к миру, себе и до способности трансформировать мир и себя. На основе восприятия субъектности как интегральной особенности личности определяется успешность исполнения профессиональной деятельности и проявление у преподавателя педагогических способностей и в целом личностного

потенциала. Для педагога субъектность означает ценностное отношение к студенту будущему архитектору, строителю, а также собственной личности и педагогической деятельности.

Ключевые слова: профессиональная культура, студенты-будущие специалисты, субъектность преподавателя, творчество, творение.

UDC 159.922

V. V. **TURBAN**

G.S. Kostiuk Institute of Psychology NAPS Ukraine, Kyiv

TEACHER SUBJECTIVITY AS A FACTOR OF PROFESSIONAL CULTURE OF SPECIALIST PEDAGOGICAL PROFILE

A issue is revealed in the article that touches the subject of a lecturer, specific features of a personality opening up in a self-life essence, in activity, creative attitude toward the world, to itself and to ability to transform the world and itself. On the basis of perception of subjectiveness as an integral feature of personality, a success in performance of professional activities and exhibition by a lecturer of pedagogical capabilities are determined as well as the whole personality potential. Subjectiveness means for a lecturer the valued attitude toward a student as toward a future architect, builder, and also toward own personality and pedagogical activities.

Key words: professional culture, students-future specialists, subjectiveness of a lecturer, creativity, creation.

Матеріал надійшов до редакції: 25.05.2015